

B

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI: SOTKAMO

**KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU**
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kajaanin ammattikorkeakoulu

University of Applied Sciences

Pekka Kauppila

**MATKAILUN ALUETALOUDELLISTEN
VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI:
SOTKAMO**

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 60

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kainuun liitto

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO
Council of Oulu Region

JOKILAAKSOJEN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Yhteystiedot:

Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Vuokatti Photobank

ISBN 978-952-9853-96-0

ISSN 1458-915X

Kajaani 2016

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Tutkimusraportin taustaa.....	2
1.2	Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet	4
1.3	Tutkimusraportin keskeiset käsitteet.....	5
2	TUTKIMUSAIINEISTOT JA -MENETELMÄT.....	7
2.1	Tutkimusaineistot.....	7
2.2	Tutkimusmenetelmät.....	9
3	MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET.....	12
3.1	Välitön matkailutulo.....	12
3.2	Välitön matkailutyöllisyys	12
3.3	Välitön palkkatulo	13
3.4	Välitön palkkaverotulo	14
3.5	Matkailun kerrannaisvaikutukset.....	14
3.6	Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys.....	16
4	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	19
4.1	Keskeiset tulokset	19
4.2	Pohdinta	21
	KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusraportin taustaa

Kainuun maakuntaohjelmassa vuosille 2014–2017 korostetaan matkailua yhtenä maakunnan vahvuuksista ja kehitettävistä kärkialoista. Ohjelman mukaan kärkialat saavat erityishuomiota elinkeinojen kehittämisessä (Kainuun liitto 2015). Yleisesti ottaen matkailun avulla pyritään lisäämään matkailun myönteisiä sosiotaloudellisia vaikutuksia maakunnassa. Matkailun myönteiset ja kielteiset vaikutukset – ympäristölliset, sosiokulttuuriset ja taloudelliset – konkretisoituvat paikallistasolla (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Myönteisiä aineellisia sosiotaloudellisia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne, yritystoiminnan viriäminen ja toimialarakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen sekä julkisen ja yksityisen palvelurakenteen kehittyminen. (Matkailu)yritystoiminnan myötä syntyvistä työpaikoista karttuu kohdealueelle palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja. Nämä edesauttavat muun muassa julkisen palvelurakenteen ja infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä.

Kainuun matkailustrategiassa vuosille 2011–2020 painotetaan matkailun kehittämistoimien kohdistamista matkailukeskittyymiin ja sitä kautta alueellisen vaikutuksen levittämistä koko maakuntaan (Kainuun Etu Oy 2011). Strategian mukaan kasvua haetaan vahvistamalla kotimaan matkailun asemaa sekä erityisesti hakemalla voimakasta kasvua kansainvälisiltä markkinoilta. Kainuun matkailustrategian painopisteinä ovat perusvoiman hakeminen kotimaisista markkinoista, kasvun kansainvälistyminen, sähköisen liiketoiminnan kehittäminen, investointien ja pääoman lisääminen, keskustusten kehittäminen kasvuun, yhteistyön edelleenvahvistaminen, ydintuotteiden jalostaminen teematuotteiksi sekä osaamisen ja ammattimaisuuden kehittäminen. Matkailustrategiassa nostetaan esille oppilaitosten rooli matkailun ennakkoinnissa ja T & K -toiminnassa sekä henkilöstön kouluttamisessa. Strategian vaikutusten arvioinnissa puolestaan korostetaan virallisia tilastoja ja paikallisesti tuotettuja säännöllisiä tutkimuksia, joiden toteuttajina toimivat erityisesti paikallisten oppilaitosten tutkimus- ja kehittämisyksiköt. Myös Kainuun maakuntaohjelmassa tuodaan julki matkailukoulutuksen ja -tutkimuksen saatavuus maakunnassa (Kainuun liitto 2015).

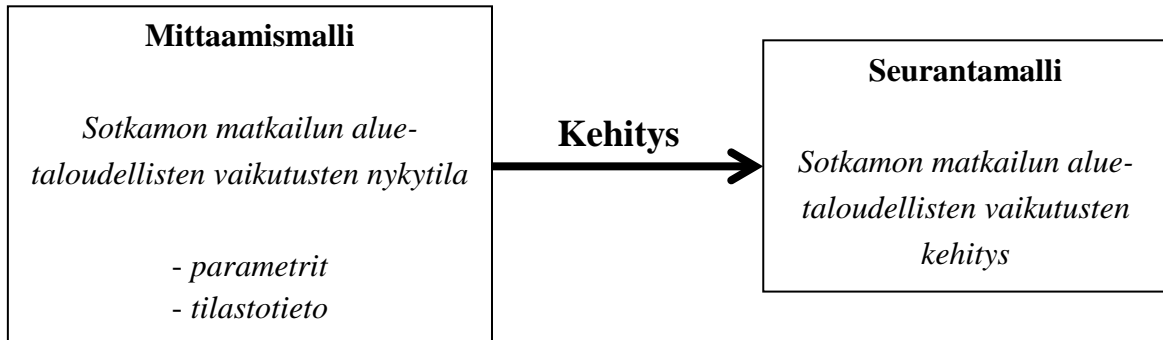
Matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin viitaten Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2015 yhteistyökumppaneiden – Pohjanmaan liiton, Kainuun liiton, BusinessOulun, Koillis-Suomen kehittämisyritys Naturpolis Oy:n, Pudasjärven kaupungin ja Kainuun Etu Oy:n – kanssa CoReFor-tutkimushankkeen (yhteistoiminta, aluetalous ja ennustaminen), jossa selvitettiin uudella mittaamismallilla Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakun-

nissa paikallistasolla matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia. Mittaamismallin ohella tutkimushankkeessa luotiin talousvaikutusten seurantamalli sekä hahmoteltiin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien ennuste- ja arviointimallia. Pohjois-Pohjanmaalla tutkimuskohteina olivat Kuusamo (Kauppila 2016a), Oulu (Kauppila 2016b), Pudasjärvi (Kauppila 2016c) ja Kainuussa Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaan liitto työsti CoReFor-hankkeessa julkituodulla mittaamismallilla Kalajoen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvityksen (Näpänkangas 2016). Kainuun matkailustrategiassa painotetaan matkailukeskittymisvetoista kehittämistä, ja alueellisista matkailukeskittymistä nostetaan esille Vuokatti, Ukkohalla, Paljakka, Idän Taigan matkailualue (Kuhmo-Suomussalmi), Oulujärven alue ja Kajaani (Kainuun Etu Oy 2011). Näin ollen CoReFor-tutkimushankkeessa tuotettiin tietoa Vuokatin matkailukeskittymän taloudellisista vaikutuksista, sillä Vuokatin matkailukeskittymä sijaitsee Sotkamossa.

Matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia voidaan mitata usealla menetelmällä, kuten pohjoismaisella mallilla, MTT-mallilla, panos-tuotos-mallilla, Koillismaan mallilla ja matkailun satelliittitilinpäidolla. Mallit on käyty läpi yksityiskohtaisesti toisaalla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Mittaaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä eikä yksinkertaista, ja lähes jokaisessa tutkimuksessa on kritisoitu käytettyä menetelmää. Kritiikki kohdistuu – sovelletusta menetelmästä riippumatta – muun muassa mallien vaatimaan raskaaseen empiriaan (ks. Kauppila 1999, 2001; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Empirian kerääminen kentältä vie runsaasti aikaa ja edellyttää huomattavan määrän resursseja, mikä pidentää tutkimusprosessin kestoa ja nostaa kustannuksia. Toisaalta on todettava, että ilman empiriaa matkailun talousvaikutusten alueelliset piirteet jäisivät huomioitta. Tutkimuksissa kaivataan myös pitkittäistutkimusten eli seurannan mahdollisuutta ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä (ks. Kauppila 1999; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamista on siis tarve kehittää siihen suuntaan, että raskasta empiiristä vaihetta voidaan keventää luopumatta kuitenkaan matkailun alueellisista piirteistä. Toinen tarve viittaa matkailun talousvaikutusten seurantajärjestelmään, joka on systemaattinen, helposti toteutettava, dynaaminen ja kustannustehokas. Seurantamalli liittyy olennaisesti matkailun alueelliseen strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Tässä tutkimusraportissa päivitetään CoReFor-tutkimushankkeessa luodun seurantamallin avulla Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 2014 ja verrataan talousvaikutusten kehitystä vuosina 2013–2014. Raportissa sovellettavan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa hyödynnetään mittaamismallin empirian kautta tuotettuja parametreja ja monipuolista, viranomaisten (Tilastokeskus, Kuntaliitto) vuosittain päivittävää tilastotietoa, joiden avulla matkailun talousluvut voidaan tuottaa ilman raskasta jokavuotista empirian uudelleenkeräämistä. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seu-

rantamallin perustana olevan uuden mittaamismallin käsitteet, periaatteet ja toimintatapa on esitetty yksityiskohtaisesti Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Sotkamon (Kauppila & Järviluoma 2016) raporteissa, joihin tämä selvitys pohjautuu. Tutkimusraportin viitekehys ilmenee kuvasta 1.

Kuva 1. Tutkimusraportin viitekehys.

Tutkimusraportti etenee siten, että seuraavaksi esitellään tutkimuksen tarkoitus, yksityiskohtaiset tavoitteet ja keskeiset käsitteet. Tämän jälkeen käydään läpi tutkimusaineistot ja -menetelmät. Keskeisissä tuloksissa keskitytään Sotkamon matkailutalouden tunnuslukuihin vuonna 2014 ja verrataan niiden kehitystä vuoteen 2013. Raportti päättyy yhteenvetoon ja pohdintaan. Sotkamon matkailutarjonta ja -kysyntä on kuvattu yksityiskohtaisesti aikaisemmin julkaistussa kyseisen alueen matkailun taloudellisia vaikutuksia tarkastelevassa raportissa (ks. Kauppila & Järviluoma 2016).

1.2 Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet

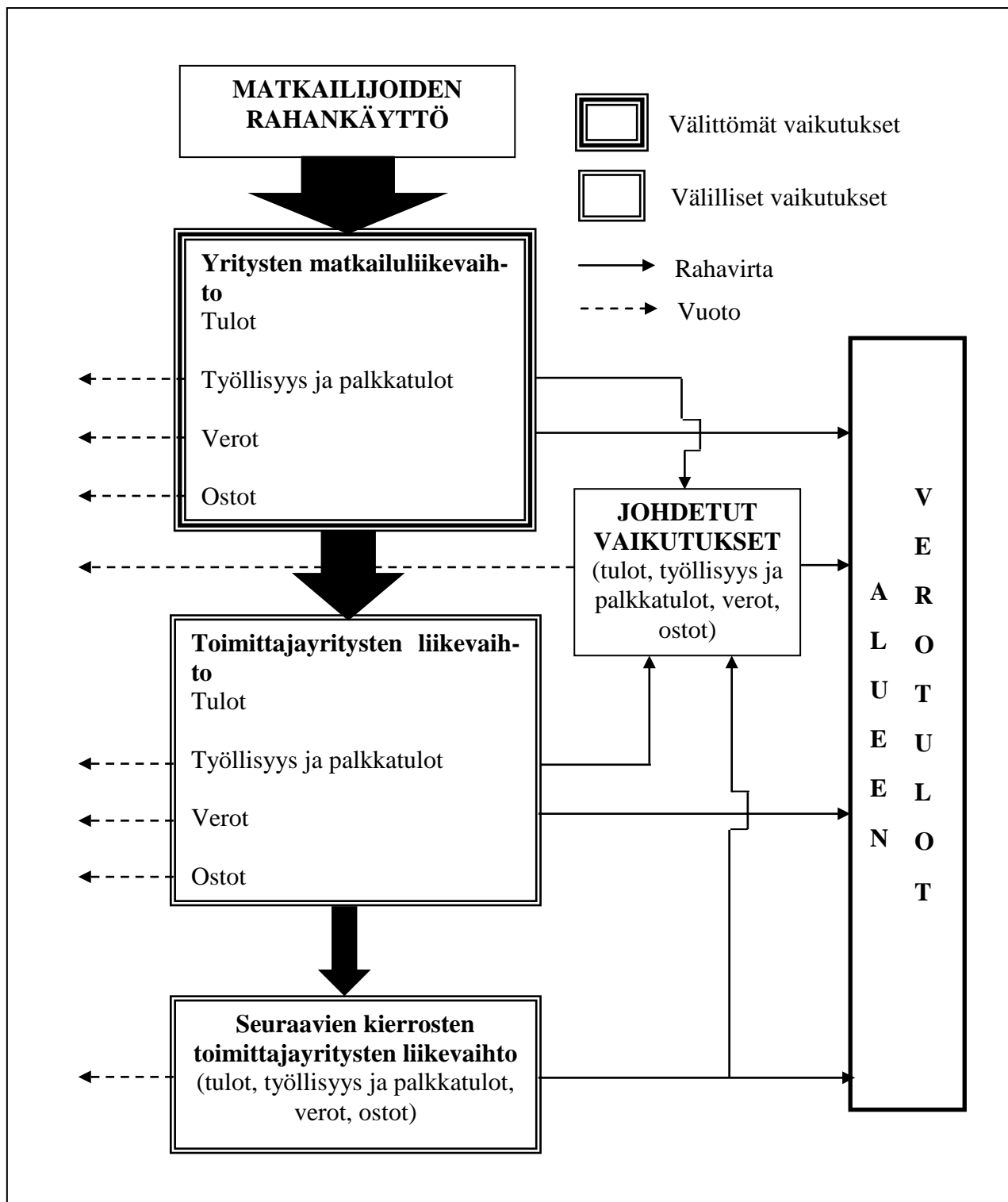
Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on päivittää Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset CoReFor-tutkimushankkeessa luodulla seurantamallilla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportin yksityiskohtaiset tavoitteet voidaan esittää seuraavasti:

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotointa, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Sotkamossa vuonna 2014.*
2. *Selvittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys Sotkamossa vuosina 2013–2014.*

1.3 Tutkimusraportin keskeiset käsitteet

Matkailun aluetaloudellisissa tutkimuksissa sovelletaan muutamia peruskäsitteitä. Näitä ovat välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo & Arajärvi 1990; Hall & Page 2006). Matkailu tuo aluetalouteen ja sen kiertokulkuun uutta, alueen ulkopuolista rahaa (kuva 2). Matkailijat kuluttavat kohdealueella rahaa erilaisiin palveluihin, kuten majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmalveluihin sekä vähittäiskauppaan ja huoltamotoimintaan. Heidän ostaessa suoraan tavaroita ja palveluita yrityksistä syntyy **välittömiä vaikutuksia**. **Välilliset vaikutukset** ilmenevät silloin, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita toimittajayrityksistä. Nämä hankintaketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia ja ulottua aina tuottajatasolle saakka. Matkailun ansiosta työllistyneiden ostaessa tavaroita ja palveluita syntyy puolestaan **indusoituja eli johdettuja vaikutuksia**. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja matkailutyöpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatuloja ja palkkaverotuloja. Välilliset ja johdetut vaikutukset muodostavat matkailun **kerrannaisvaikutukset**. Matkailun **kokonaisvaikutukset** taas sisältävät välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu alueelta ulos: aluetaloudesta ilmenee **vuotoja**. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinta (ostot) kohdistuu osittain alueen ulkopuolelle, ja siksi alueen tuloinjektio pienenee ostoketjun edetessä. On kuitenkin huomattava, että osa niidenkin työntekijöiden kulutuksesta, joiden palkkaverotulot vuotavat kohdealueen ulkopuolelle, suuntautuu työpaikkakunnalle ja siten aikaansaa johdettuja vaikutuksia aluetaloudessa. Tässä tutkimusraportissa mielenkiinto kohdistuu matkailun välittömiin tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle, mutta niitä pohditaan tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Kuva 2. Matkailijoiden rahankäyttö ja aluetaloudelliset vaikutukset (muokattu ja täydennetty Rinne 1999: kuva 1; Rinne & Saastamoinen 2005: kuva 1).

2 TUTKIMUSAINEISTOT JA -MENETELMÄT

2.1 Tutkimusaineistot

Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin tutkimusaineisto perustuu Tilastokeskuksen (2016a) yritysrekisterin Sotkamon toimialoittaisiin kokonaisliikevaihtoja kokonaistyöllisyystietoihin (henkilötyövuodet). Toimialakohtaiset tiedot tilattiin TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen ottamalla huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) esittämät toimialasuositukset matkailun aluetaloudellisiin vaikutustutkimuksiin. Toimialat jaetaan liitteen I mukaisesti viiteen päätoimialaan: korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat puolestaan koostuvat useista alatoimialoista.

Alueellisen yritystoimintatilaston peruskehikon muodostaa Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri ja tilastoyksikkö on toimipaikka. Toimipaikalla tarkoitetaan taloudellista yksikköä, jossa saman omistajuuden tai valvonnan alaisuudessa harjoitetaan mahdollisimman samanlaisten tavaroiden ja palveluiden tuotantoa tavallisimmin yhdellä sijaintipaikalla. Toimipaikka voi jo sellaisenaan muodostaa yrityksen (yksitoimipaikkainen yritys) tai sitten olla selkeästi rajattava osa yritystä (monitoimipaikkainen/monitoimialainen yritys). Toimipaikan alueellisena yksikkönä on pääsääntöisesti kunta. Tästä seuraa se, että yrityksen eri kunnissa sijaitsevat toimipaikat katsotaan erillisiksi tilastoyksiköiksi. Joissakin tapauksissa tilastoyksikkönä joudutaan käyttämään useamman toimipaikan muodostamaa kokonaisuutta (Tilastokeskus 2016b). Tilastojen perustiedot pohjautuvat hallinnollisiin aineistoihin, kuten verohallinnon rekistereihin, ja tiedonkeruuseen yrityksiltä ja yritysten toimipaikoilta (Tilastokeskus 2016b; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016).

Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvat *yritykset ja toimipaikat*, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta tilastovuonna ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilötyövuotta tai joiden liikevaihto on ylittänyt vuosittain määritellyn tilastorajan. Henkilöstö käsittää palkansaajat ja yrittäjät. Henkilöstö on muunnettu kokovuosityöllisiksi siten, että esimerkiksi puolipäiväinen työntekijä vastaa puolta henkilöä ja kaksi puolivuotista työntekijää vastaa yhtä kokovuosityöllistä (Tilastokeskus 2016b). Vuonna 2014 liikevaihdon tilastoraja oli 11 016 euroa. Lisäksi mukaan on otettu taserajan 170 000 euroa ylittävät yritykset (Kokkonen 2016a).

Tilastokeskus uudisti yritystilastojen tuotantoaan vuodesta 2013 alkaen. Muutoksista johtuen alueellisen yritystoimintatilaston tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempiin tilastovuosiin. Merkittävimmät muutokset liittyvät toimialaluokituksen, yritystietojen (mm. liikevaihto- ja

henkilöstötieto) ja yritysjärjestelyjen käsittelyn yhtenäistämiseen sekä päättelysääntöihin, jonka perusteella tilastoitava yritys- tai toimipaikkajoukko muodostetaan. Alkutuotannon toimialojen osalta tilastossa ovat tilastovuodesta 2013 alkaen mukana alkutuotannosta arvonlisäverovelvolliset, kun myynnit ylittävät tilastorajan. Alueellisessa yritystoimintatilastossa on ollut muutoksia myös tiedonkeruussa: liikevaihtotieto kerätään nykyään vain alue- ja toimialatiedonkeruussa, kun tietoa kysyttiin aiemmin myös yritysrekisterin henkilöstö- ja toimipaikkarakennetiedustelussa (Tilastokeskus 2016b). Edelliseen viitaten Sotkamosta vuosilta 2000 (Juntheikki 2002), 2001 (Juntheikki 2003), 2002 (Juntheikki 2004), 2007 (Kauppila 2009) ja 2009 (Kauppila 2011) julkaistuja tutkimustuloksia ei voida suoraan verrata vuoden 2013 (Kauppila & Järviluoma 2016) eikä käsillä olevan raportin tuloksiin.

Tilastokeskuksen (2016a) yritysrekisterin uusimmat tiedot ovat vuodelta 2014. On syytä muistuttaa, että rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun aluetaloustutkimuksissa eikä sitä ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suosituksissa eikä matkailun satelliittitilinpidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b; Nurmi 2016). Näin ollen myös tässä tarkastelussa rakentaminen jätetään analyysin ulkopuolelle. Lisäksi on huomattava, että mikäli esimerkiksi majoitus- ja ravitsemispalveluiden yritykset käyttävät työvoiman vuokrausyrityksiä ja työntekijät ovat näiden vuokrausyritysten palkkailistoilla, henkilöstö rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009). Pohjois-Suomen maaseutumaisissa kunnissa tämä ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta. Vuonna 2015 vuokratyötä teki keskimäärin 31 000 henkilöä eli hieman enemmän kuin vuonna 2014. Vuokratyöntekijöissä oli lähes yhtä paljon miehiä ja naisia. Vuokratyöntekijöiden osuus palkansaajista oli vain noin reilu prosentti vuonna 2015. Vuokratyön tekeminen on siten varsin marginaalinen työnteen muoto Suomen työmarkkinoilla. Vuokratyö jakaantuu monille toimialoille. Yleisintä vuokratyö oli tuku- ja vähittäiskaupassa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä teollisuudessa. Kaikilla näillä toimialoilla vuokratyöntekijöitä oli muutama tuhat (Tilastokeskus 2016c). Vuonna 2014 koko maassa kertyi majoitus- ja ravitsemistoiminnassa yhteensä 63 504 henkilötyövuotta (Tilastokeskus 2016b).

Välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkatulovaikutusten laskemisessa hyödynnetään Tilastokeskuksen (2016d) palkkarakennetilastoja. Niistä johdetaan toimialoittaiset kokoajaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Kokonaisansio kuvaa säännölliseltä työajalta sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettua palkkaa. Se ei kuitenkaan sisällä kertaluonteisia eritä, esimerkiksi lomarahaa ja tulospalkkiota. On korostettava, että Tilastokeskuksen palkkarakennetietokannasta ei ole käytettävissä vuoden 2014 toimialoittaisia palkkatietoja maakunta-, seutukunta- tai kuntatasolta vaan kuukausiansiot ovat valtakunnallisia. Näin ollen analyysissa jää huomioitta alueelliset kuukausiansioerot. Sen sijaan maakuntatasolta on saatavissa kokoajaisten palkansaajien keskimääräinen kuukausiansiotieto (mediaani): vuonna 2014 se oli esimerkiksi Uudellamaalla 3 217 eu-

roa kuukaudessa ja Kainuussa 2 749 euroa. Kyseisenä vuonna valtakunnantason keskiarvo oli 2 946 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2016d). On huomattava, että poikkeuksellisen suuripalkkaiset nostavat keskiarvoa. Tästä syystä palkkatilastoissa on toisinaan suositeltu mediaanin käyttöä keskilukuna. Suomen tilanteessa mediaani kuvaakin keskiarvoa paremmin keskimääräisen palkansaajan ansioita (Idman 2014). Käytännössä mediaani tarkoittaa sitä, että puolet palkansaajista ansaitsee enemmän kuin mediaaniluku ja puolet vähemmän.

Tässä tutkimusraportissa välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkaverotulo-vaikutusten (kunnallisverotulot) määrittämisessä tukeudutaan Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastoihin vuodelta 2014. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tuloveroprosentit (nimellinen veroaste) eivät vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaankin efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Kunnallisverotuksessa tehdään vähennyksiä veronalaisista ansiotuloista. Tulosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa matkakustannukset, tulonhankkimiskulut, ansiotulovähennys ja perusvähennys. Vähentämällä tulosta tehtävät vähennykset saadaan verotettava tulo, josta veron määrä lasketaan kunnallisveroprosentin mukaisesti. Efektiivinen veroaste -tilastot koskevat tutkimuksen kohteena olevaa kuntaa eli Sotkamaa.

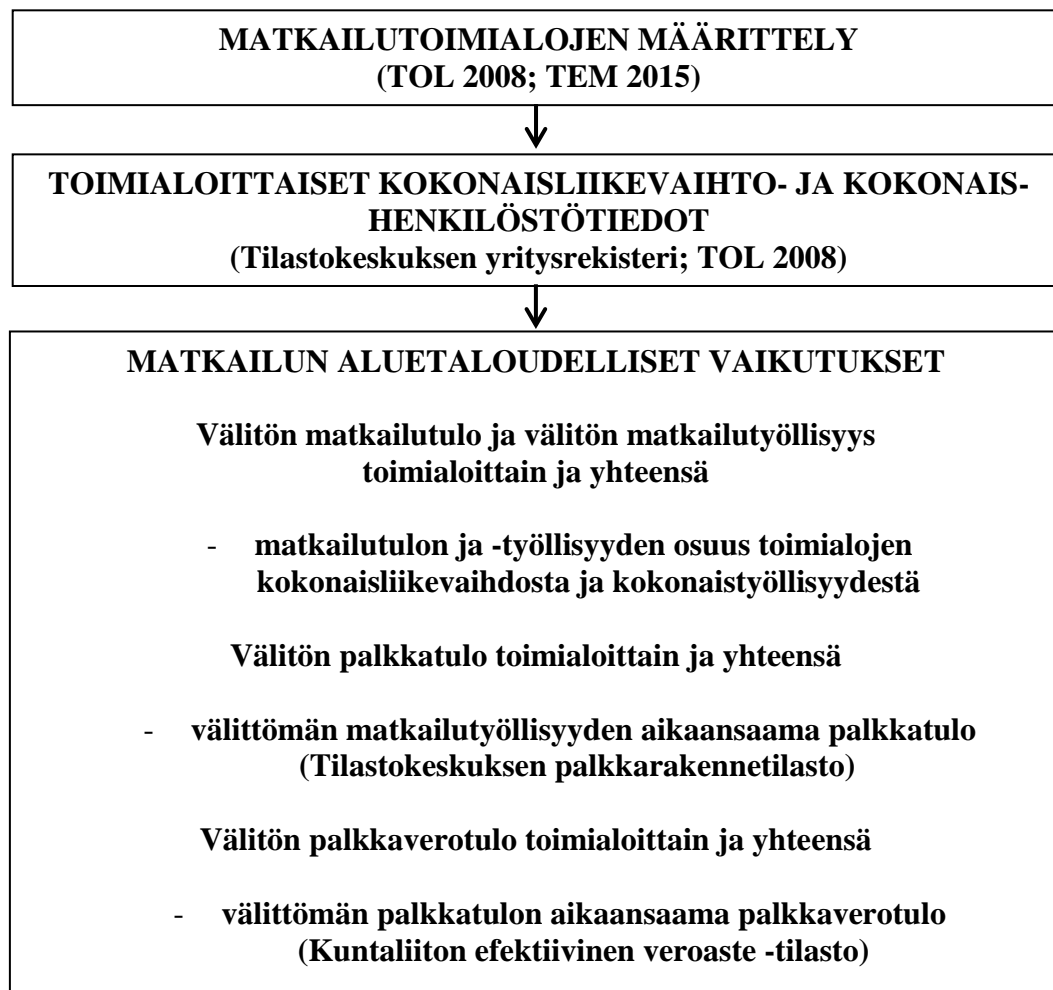
2.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimusraportissa sovelletaan aikaisemmissa tutkimuksissa luodun matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin periaatteita (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Seurantamallissa matkailutoimialat (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) ja niiden sisältö määritellään TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen täsmälleen samoiksi kuin mittaamismallin tapauksessa. Toimialaluokituksessa on otettu huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suositukset. Tilastokeskuksen yritysrekisteristä tilattiin Sotkamon vuoden 2014 kyseisten toimialojen kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot. Aikaisemman tutkimuksen empiria tuotti puolestaan sovellettavat toimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit (ks. Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot kerrotaan matkailutulo- ja -työllisyysprosenttiluvuilla, jolloin lopputulema on toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys. Laskemalla yhteen toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys saadaan välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys.

Välitön palkkatulo saadaan Tilastokeskuksen (2016d) palkkarakennetilastojen avulla. TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen toimialoittaiset keskimääräiset kuukausiansiot lasketaan siten, että kunkin päätoimialan kuukausiansio (mediaani) on alatoimialojen keskiarvo. Jotta alatoimiala otetaan päätoimialan tarkasteluun mukaan, kunnassa täytyy olla Tilastokeskuksen yritysrekisterin toimipaikkalaskurin mukaan 5-numerotasolla mainittujen alatoi-

mialojen yritystoimintaa vuonna 2016 (ks. Tilastokeskus 2016e). Sotkamon korjaamo- ja huoltamotoiminnan kohdalla keskimääräiset kuukausiansiot lasketaan seuraavasti: päätoimiala on palkkarakennetilaston toimialojen 452 ja 473 keskiarvo. Samalla periaatteella muodostetaan vähittäiskaupan (palkkarakennetilaston toimialat 471, 472, 474, 475, 476 ja 477), majoitus- ja ravitsemistoiminnan (toimialat 551, 552, 559, 561, 562 ja 563), liikenteen (toimiala 493) sekä virkistys- ja muiden palveluiden (toimialat 791, 799, 931, 932 ja 960) kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Suluissa olevat alatoimialat kuuluvat raportissa käytettyjen viiden päätoimialan sisälle (ks. liite I). On huomattava, että palkkarakennetilastoissa 3-numerotaso on tarkin saatavissa oleva tieto. Vuoden 2014 toimialoittaiset kokonaiskuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan toimialan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Edelleen kokonaisvuosiansiot kerrotaan toimialoittaisilla henkilötyövuosilla, ja lopputulemana muodostuu toimialoittainen palkkatulo. Laskemalla yhteen toimialoittaiset palkkatulot saadaan välitön kokonaispalkkatulo.

Välitön palkkaverotulo pohjautuu Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastoihin, jotka koskevat Sotkamoaa vuodelta 2014. Toimialoittainen välitön verotulovaikutus saadaan kertomalla välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Kun toimialoittaiset palkkaverotulot lasketaan yhteen, lopputulemana muodostuu välitön kokonaispalkkaverotulo. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli käy ilmi kuvasta 3. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksen vertailussa vuoden 2013 rahanarvo muutetaan vuoteen 2014 Tilastokeskuksen (2016f) elinkustannusindeksin avulla.

Kuva 3. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli (Kauppila 2016a: kuva 6, 2016b: kuva 6, 2016c kuva 6; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 6).

3 MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

3.1 Välitön matkailutulo

Välitön matkailutulo lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaisliikevaihtotiedot aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutulo prosenttiluvulla. On syytä korostaa, että välitön matkailutulo on arvonlisäveroton.

Vuonna 2014 Sotkamon välitön matkailutulo oli yhteensä yli 53 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta virkistys- ja muista palveluista, vähittäiskaupasta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi kustakin noin kolmannes (taulukko 1). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 46 prosenttia.

Taulukko 1. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Sotkamossa vuonna 2014.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	4 664	17	793	1,5
Vähittäiskauppa	68 890	26	17 911	33,6
Majoitus/ravitsemus	17 632	88	15 516	29,1
Liikenne	3 187	14	446	0,8
Virk./muut palvelut	21 024	89	18 711	35,0
YHTEENSÄ	115 397		53 377	100,0

3.2 Välitön matkailutyöllisyys

Välitön matkailutyöllisyys lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaishenkilöstömäärätiedot aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutyöllisyys prosenttiluvulla. Henkilöstöllä tarkoitetaan henkilötyövuosia.

Vuonna 2014 Sotkamon välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä miltei 450 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi hieman yli puolet sekä virkistys- ja muista palveluista kolmannes (taulukko 2). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli 63 prosenttia.

Taulukko 2. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Sotkamossa vuonna 2014.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	19	13	2,47	0,6
Vähittäiskauppa	231	26	60,06	13,5
Majoitus/ravitsemus	258	88	227,04	50,9
Liikenne	33	15	4,95	1,1
Virk./muut palvelut	166	91	151,06	33,9
YHTEENSÄ	707		445,58	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2014 Sotkamossa tarvittiin keskimäärin 119 792 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 321 053 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 298 218 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 68 340 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 90 101 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 123 865 euroa/henkilötyövuosi

3.3 Välitön palkkatulo

Välitön palkkatulo lasketaan kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialoittaisilla kuukausittaisilla kokonaisansioilla (mediaani). Yleisesti ottaen palkkatulon toimialoittainen jakautuminen verrattuna työllisyyteen vaihtelee hieman. Tämä johtuu siitä, että kokonaisansiot ovat toimialakohtaisia eivätkä siten yhtä suuria.

Vuonna 2014 Sotkamon välitön palkkatulo oli yhteensä yli 13 miljoonaa euroa. Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemustoiminnasta kertyi lähes puolet sekä virkistys- ja muista palveluista yli kolmannes (taulukko 3).

Taulukko 3. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Sotkamossa vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	2,47	2 464	76 076	0,6
Vähittäiskauppa	60,06	2 495	1 873 121	14,0
Majoitus/ravitsemus	227,04	2 267	6 433 746	48,1
Liikenne	4,95	2 867	177 396	1,3
Virk./muut palvelut	151,06	2 555	4 824 479	36,0
YHTEENSÄ	445,58		13 384 818	100,0

3.4 Välitön palkkaverotulo

Välitön palkkaverotulo lasketaan kertomalla toimialoittainen välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Vuonna 2014 Sotkamon nimellinen veroaste oli 21,25 prosenttia mutta efektiivinen 14,87 prosenttia (Kuntaliitto 2016). Vuonna 2014 Sotkamon välitön palkkaverotulo oli yhteensä miltei kaksi miljoonaa euroa, josta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi melkein puolet sekä virkistys- ja muista palveluista reilu kolmannes (taulukko 4). On luonnollista, että eniten palkkatuloa kartuttavat toimialat aikaansaavat huomattavimmat palkkaverotulot, koska näiden toimialojen palkkatulot ovat suurimmat verrattuna muihin toimialoihin – palkkaverotulo kertyy palkkatulon suhteessa.

Taulukko 4. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Sotkamossa vuonna 2014.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka- verotulot (euroa)	Palkka- verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	76 076	14,87	11 313	0,6
Vähittäiskauppa	1 873 121	14,87	278 533	14,0
Majoitus/ravitsemus	6 433 746	14,87	956 698	48,1
Liikenne	177 396	14,87	26 379	1,3
Virk./muut palvelut	4 824 479	14,87	717 400	36,0
YHTEENSÄ	13 384 818		1 990 323	100,0

3.5 Matkailun kerrannaisvaikutukset

Tässä tutkimusraportissa seurantamallissa keskitytään vain matkailun välittömiin vaikutuksiin, jolloin kerrannaisvaikutukset eli välilliset ja johdetut vaikutukset jäävät tarkastelun ul-

kopuolelle. Kerrannaisvaikutukset syntyvät, kun välittömästi matkailusta hyötyvät yritykset hankkivat (välilliset vaikutukset) ja matkailun ansiosta työllistyneet (johdetut vaikutukset) ostavat tavaroita ja palveluita aluetaloudesta. Nämä hankinta- ja ostoketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia. Kyse on siis siitä, kuinka matkailijoiden käyttämä raha kiertää aluetaloudessa aikaansaaden tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu kuitenkin alueelta ulos, mikä merkitsee vuotoja aluetaloudesta. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta osa yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinnasta kohdistuu alueen ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ilmaistaan tulo- ja työllisyyskertoimilla.

Kerroin muodostuu seuraavasti:

välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset

Kerroin = -----

välittömät (p) vaikutukset

Matkailutulokerroin-käsitettä soveltaen kyseessä on niin sanottu ortodoksinen kerroin: välittömät vaikutukset ovat primaarisia vaikutuksia (p), kun välilliset ja johdetut vaikutukset ovat sekundaarisia vaikutuksia (s) (ks. Archer 1976: 71; Mathieson & Wall 1987: 64–68; Vuoristo & Arajärvi 1990: 173–174). Laskutoimituksen lopputuloksena saadulla kertoimella kerrotaan välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jotta matkailun kokonaistulo- ja kokonaisyöllisyysvaikutukset selviävät. Kerrannaisvaikutuksiin vaikuttavat sekä maantieteelliset että yksilölliset tekijät, joita on tarkasteltu yksityiskohtaisesti toisaalla (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Paikallistasolla matkailun positiivisiin kerrannaisvaikutuksiin voidaan vaikuttaa suosimalla paikallisia tuotteita, mikä koskee niin yrityksiä, kotitalouksia kuin matkailijoita. Yritysten näkökulmasta tämä edellyttää paikallisia hankintaverkostoja. Niitä syntyy vain tuntemalla paikallisten yritysten tuotteita ja paikallisia tuottajia. Lisäksi yritykset voivat edesauttaa kerrannaisvaikutuksia palkkaamalla paikallisia työntekijöitä. Kaikkiaan myönteisten kerrannaisvaikutusten avainsana on paikallisuus.

Mikäli pyritään arvioimaan Sotkamon matkailun aluetaloudelliset kokonaisvaikutukset, tämä edellyttää kerrannaisvaikutusten (välillinen, johdettu) huomioon ottamista. Matkailun kerrannaisvaikutusten suuruutta paikallistasolla on tarkasteltu tutkimuskirjallisuuden ja tilastotiedon avulla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Empiirisesti Sotkamon kohdalla on päädytty vuonna 2000 tulokertoimen osalta lukuun 1,39 ja työllisyyskertoimen tapauksessa lukuun 1,14 (Juntheikki 2002). Tulokerroin on kirjallisuuskatsaukseen viitaten paikallistasolle kohtalaisen suuri. Vuonna 2014 Sotkamon kokonaismatkailutulo (tu-

lokerroin 1,39) olisi siten 74 194 030 euroa ja kokonaismatkailutyöllisyys (työllisyyskerroin 1,14) 507,96 henkilötyövuotta. Tällöin matkailun kerrannaisvaikutukset olisivat tulon osalta 20 817 030 euroa ja työllisyyden 62,38 henkilötyövuotta.

Mikäli työllisyyden kerrannaisvaikutusten palkkatulo laskettaisiin Kainuun vuoden 2014 koko-aikaisten palkansaajien kaikkien toimialojen keskimääräisellä kokonaisansiolla (mediaani) kuukaudessa (2 749 euroa/kk) (ks. Tilastokeskus 2016d), se olisi 2 143 533 euroa ja edelleen tästä vuoden 2014 efektiivisen veroasteen (ks. Kuntaliitto 2016) kautta muodostettu palkkaverotulo (kunnallisverotulo) 318 743 euroa. Näin ollen vuonna 2014 matkailun aikaansaama kokonaispalkkatulo olisi Sotkamossa 15 528 351 euroa ja kokonaispalkkaverotulo 2 309 066 euroa.

On syytä muistuttaa, että kokonaistyöllisyydessä – ja edelleen palkkatulossa ja palkkaverotulossa – on mukana myös vuodot eli ne henkilötyövuodet, jotka kertyvät kunnan ulkopuolella kirjoilla olevista henkilöistä. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat siis matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu tarkastelukunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Junt-heikki 2002). Vuodot laskettiin välittömästi työllisyydestä ja välittömästi palkkaverotulosta.

3.6 Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys

Edellä määriteltiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin avulla Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014. Seuraavaksi verrataan vuoden 2014 matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitystä vuoden 2013 tutkimustuloksiin (ks. Kauppila & Järviluoma 2016). Vertailua varten vuoden 2013 rahanarvo muutetaan vuoden 2014 rahanarvoksi Tilastokeskuksen (2016f) elinkustannusindeksin avulla. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että vuoden 2013 rahanarvo kerrotaan 1,01:llä (indeksiluku 1910/indeksiluku 1890), jotta se vastaa vuoden 2014 rahanarvoa.

Sotkamon välitön matkailutulo väheni hieman yli kolme miljoonaa euroa vuosina 2013–2014 (taulukko 5). Toimialoittain tarkasteltuna matkailutulo menettivät kaikki muut toimialat lukuun ottamatta liikennettä. Matkailutulo pieneni erityisesti majoitus- ja ravitsemistoiminnassa.

Taulukko 5. Välittömän matkailutulon (1000 €, alv:ton) kehitys toimialoittain Sotkamossa vuosina 2013–2014. Vuoden 2013 rahanarvo on muutettu vuoden 2014 rahanarvoon.

Toimiala	2013	2014	2013–2014
Korjaamot/huoltamot	961	793	– 168
Vähittäiskauppa	18 043	17 911	– 132
Majoitus/ravitsemus	18 298	15 516	– 2 782
Liikenne	416	446	+ 30
Virk./muut palvelut	18 975	18 711	– 264
YHTEENSÄ	56 693	53 377	– 3 316

Vuonna 2013 Sotkamon kokonaismatkailutulo oli 78,0 miljoonaa euroa (Kauppila & Järviluoma 2016), joka on vuoden 2014 rahanarvossa 78,8 miljoonaa euroa. Vuonna 2014 vastaava tulo oli 74,2 miljoonaa euroa, eli kokonaismatkailutulo pieneni reilu neljä miljoonaa euroa vuosina 2013–2014.

Sotkamon välitön matkailutyöllisyys puolestaan lisääntyi noin 14 henkilötyövuotta vuosina 2013–2014 (taulukko 6). Toimialoittain tarkasteltuna matkailutyöllisyyttä menettivät kaikki muut toimialat lukuun ottamatta majoitus- ja ravitsemistoimintaa sekä virkistys- ja muita palveluita. Matkailutyöllisyys kasvoi erityisesti majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, vaikka toimialan matkailutulo pieneni.

Taulukko 6. Välittömän matkailutyöllisyyden (htv.) kehitys toimialoittain Sotkamossa vuosina 2013–2014.

Toimiala	2013	2014	2013–2014
Korjaamot/huoltamot	2,99	2,47	– 0,52
Vähittäiskauppa	65,78	60,06	– 5,72
Majoitus/ravitsemus	210,32	227,04	+ 16,72
Liikenne	6	4,95	– 1,05
Virk./muut palvelut	146,51	151,06	+ 4,55
YHTEENSÄ	431,6	445,58	+ 13,98

Vuonna 2013 Sotkamon kokonaismatkailutyöllisyys oli 492 henkilötyövuotta (Kauppila & Järviluoma 2016). Vuonna 2014 vastaava työllisyys oli 508 henkilötyövuotta. Näin ollen kokonaismatkailutyöllisyys lisääntyi 16 henkilötyövuotta vuosina 2013–2014, vaikka kokonaismatkailutulo laski kyseisellä ajanjaksolla. Kokonaismatkailutyöllisyyden kasvusta johtuen myös palkkatuloa ja palkkaverotuloa kertyi vuonna 2014 hieman enemmän kuin vuonna 2013.

Välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden muutosta voidaan tarkastella myös tulkitsemalla Tilastokeskuksen suhdannetietojen indeksilukuja (ks. Kauppila & Järvi-

luoma 2016). On huomattava, että suhdannetietojen indeksiluvuissa on mukana sekä paikallinen kysyntä että matkailukysyntä.

Tilastokeskukselta tiedusteltiin yritysrekisterin suhdannetietojen ja vuositason tietojen suhdetta. Tilastokeskuksen mukaan niin sanotut rakennemuutokset pyritään häivyttämään suhdannetilastoista (indeksiluvuista), jotta itse toiminnan liikevaihto ja henkilöstömäärä pysyvät vertailukelpoisena. Jos osa hotellit-toimialalle kuuluvasta toiminnasta siirtyy esimerkiksi ulkoistamisen tai muun yritysjärjestelyn myötä toiselle toimialalle, kyseisen toimialan liikevaihtokuvaajaan ei tule tästä johtuen laskua vaan rakennemuutos häivytetään, jotta itse toiminnan kehitys näkyy kuvaajasta. Sen sijaan vuositilastoissa rakennemuutosten annetaan näkyä tilastoissa (Kokkonen 2016b). Näin ollen indeksilukujen muutoksesta ei voida suoraan laskea vuosittaisia absoluuttisia lukuja ja eikä siten tulkita muutoksen suuruutta absoluuttisesti.

Sotkamon tapauksessa matkailutoimialoja ei ole mahdollista tutkia erikseen vaan analyysi koski matkailutoimialojen yhteenlaskettua liikevaihtoa ja henkilöstömäärää. Tilastokeskuksen suhdannetietojen indeksiluvut vuosilta 2013 ja 2014 vahvistavat edellä esitettyä kehitystrendiä: vuonna 2014 Sotkamon matkailutoimialojen yhteenlaskettu liikevaihto oli hieman pienempi kuin vuonna 2013, mutta vastaavasti henkilöstömäärä oli aavistuksen verran suurempi vuonna 2014 kuin vuonna 2013 (ks. Kauppila & Järviluoma 2016).

Kainuun liiton (2016) suhdannekatsauksessa tarkastellaan muun muassa maakunnan matkailuklusterin liikevaihton ja henkilöstömäärän kehitystä. Katsauksen mukaan Kainuun matkailuklusterin liikevaihto oli vuonna 2014 hieman pienempi ja henkilöstömäärä jonkin verran suurempi kuin vuonna 2013. Vuosien väliset erot ovat kuitenkin minimaalisia. Sotkamo puolestaan muodostaa huomattavan osan Kainuun matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. On arvioitu, että vuonna 2011 Sotkamon osuus maakunnan välittömästä matkailutulosta ja -työllisyydestä olisi lähes 40 prosenttia (Kauppila 2011), joten Sotkamon painoarvo Kainuun matkailuklusterissa on huomattava. Matkailuklusteri koostuu lähinnä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta, liikenteestä sekä virkistys- ja muista palveluista. Sen sijaan klusterista puuttuvat korjaamo- ja huoltamotoiminta sekä vähittäiskauppa (Ponnikas 2016). Lisäksi on otettava huomioon se, että klusteritarkastelussa on mukana sekä paikallinen kysyntä että matkailukysyntä. Pitäen mielessä mainitut rajoitteet Kainuun liiton suhdannetiedot kuitenkin tukevat tämän tutkimusraportin tuloksia: Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ovat jokseenkin samanlaiset vuosina 2013 ja 2014.

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

4.1 Keskeiset tulokset

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena oli päivittää Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset CoReFor-tutkimushankkeessa luodulla seurantamallilla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportille asetettiin kaksi yksityiskohtaista tavoitetta.

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotointa, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Sotkamossa vuonna 2014.*

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli pohjautuu aikaisemman empiirisen tutkimuksen avulla saatuihin parametreihin sekä olemassa olevaan Tilastokeskuksen ja Kuntaliiton tilastotietoon. Viranomaiset päivittävät sovellettuja tilastoaineistoja vuosittain, joten seurantamalli on luonteeltaan dynaaminen.

Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 ilmoitetaan taulukossa 7. Matkailun roolia aluetaloudessa – matkailuelinkeinon ”tärkeyttä” – kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (53,4 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Sotkamon koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli 11 prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (446 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 19 prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016b). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (74,2 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Sotkamon koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi 15 prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (508 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 21 prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016b). Sotkamossa tarvitaan noin 120 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 7. Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	793	1,5	2,47	0,6
Vähittäiskauppa	17 911	33,6	60,06	13,5
Majoitus/ravitseminen	15 516	29,1	227,04	50,9
Liikenne	446	0,8	4,95	1,1
Virk./muut palvelut	18 711	35,0	151,06	33,9
YHTEENSÄ	53 377	100,0	445,58	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,39): **74 194 030 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,14): **507,96 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **11 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **19 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **15 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **21 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **119 792 euroa**

Välitön palkkatulo: **13 384 818 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **1 990 323 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **15 528 351 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **2 309 066 euroa**

On korostettava, että matkailutyöllisyydessä ei ole otettu huomioon mahdollisia vuotoja henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat Sotkamon matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu Sotkamossa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Juntheikki 2002). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

2. Selvittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys Sotkamossa vuosina 2013–2014.

Sotkamon matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia vuonna 2014 verrattiin vuoden 2013 tutkimustuloksiin (ks. Kauppila & Järviluoma 2016). Kokonaisuudessaan muutokset olivat erittäin maltillisia (taulukko 8). Matkailun tulovaikutukset ovat hieman pienentyneet, kun vastaavasti työllisyysvaikutukset – ja niistä johtuvat palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutukset –

ovat jonkin verran lisääntyneet. Tilastokeskuksen suhdannetietojen indeksiluvut Sotkamon matkailutoimialojen yhteenlasketuista liikevaihto- ja henkilöstömäärätiedoista tukevat vuoden 2014 kehitystrendin suuntaa vuoden 2013 vastaaviin tietoihin verrattuna (ks. Kauppila & Järviluoma 2016), aivan kuten Kainuun maakunnan matkailuklusterin liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys vuosina 2013 ja 2014 (ks. Kainuun liitto 2016).

Taulukko 8. Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuosina 2013–2014. Vuoden 2013 rahanarvo on muutettu vuoden 2014 rahanarvoon.

Indikaattori	2013	2014	2013–2014
Välitön matkailutulo (euroa)	56 693 000	53 377 000	– 3 316 000
Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	432	446	+ 14
Kokonaismatkailutulo (euroa)	78 802 310	74 194 030	– 4 608 280
Kokonaismatkailutyöllisyys (htv.)	492	508	+ 16
Välitön palkkatulo (euroa)	13 183 941	13 384 818	+ 200 877
Kokonaispalkkatulo (euroa)	15 280 884	15 528 351	+ 247 467
Välitön palkkaverotulo (euroa)	1 916 945	1 990 323	+ 73 378
Kokonaispalkkaverotulo (euroa)	2 221 840	2 309 066	+ 87 226

4.2 Pohdinta

Tutkimustuloksia tulkitessa on kiinnitettävä huomiota muutamiin seikkoihin. Ensiksi, tässä tutkimusraportissa esitetyt matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskivat vain Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvia *yrityksiä ja toimipaikkoja*, jolloin esimerkiksi julkisen sektorin matkailutyöpaikat (henkilötyövuodet) jäivät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Toiseksi, tutkimusraportissa ei otettu kantaa aluetaloudellisiin vuotoihin. Kyse on siten matkailun aikaansaamista aluetaloudellisista vaikutuksista, joista osa kuitenkin vuotaa aluetaloudesta ulos. Kolmanneksi, palkkarakennetilastot ovat valtakunnallisia ja osittain alueellisia, eivät paikallistasolta. Yleisesti ottaen mikäli paikallistasolla joudutaan tyytymään ylemmän alue-tason tietoihin, tämä jättää osaltaan huomiotta matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Vuodelta 2014 on kuitenkin saatavissa maakuntakohtaisia kaikkien toimialojen keskimääräisiä koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansiotietoja (mediaani) kuukausitasolta. Kainuussa ne olivat noin seitsemän prosenttia pienemmät kuin valtakunnassa keskimäärin (Tilastokes-

kus 2016d). Luonnollisesti Kainuun sisällä voi esiintyä alueellisia ja toimialoittaisia eroja, ja palkkataso saattaa olla paikallistasolla korkeampia tai matalampi kuin maakunnassa keskimäärin.

Matkailu on dynaaminen ilmiö, joten seurannassa käytettävät toimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit luonnollisesti muuttuvat ajan myötä: matkailun suhteellinen merkitys toimialoille saattaa joko lisääntyä tai vähentyä. Vuosittaiset muutokset voivat olla huomattaviakin positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi mittavat matkailuinvestoinnit suhteessa aluetalouden kokoon saattavat aikaansaada matkailun suhteellisen merkityksen lisääntymisen eri toimialoille. Toisaalta muun muassa äkillisten poliittisten, taloudellisten tai ympäristöllisten kriisien seurauksena matkailun suhteellinen merkitys aluetalouden eri toimialoilla voi pienentyä olennaisesti. Mikäli kohdealueen sisäiset ja ulkoiset olosuhdemuutokset ovat kohtuuden rajoissa, toimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat relevantteja käytettäväksi matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurannassa ehkäpä 5–7 vuotta. Tämän jälkeen on syytä tehdä uusi erillistutkimus, josta saadaan ajanmukaiset toimialoittaiset prosenttiluvut seurantaan silmällä pitäen.

Seurantamalli voidaan periaatteessa toteuttaa kahdella tavalla. Ensimmäinen toimintatapa, jota käytettiin tämän tutkimusraportin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa, on suhteellisen kevyt soveltaa. Siinä aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saatuja (pää)toimialoittaisia matkailutulo- ja -työllisyysprosentteja käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden määrittämiseen. Toinen toimintatapa on työläämpi ja vaativampi sekä aineistojen että empiiristen tietojen näkökulmasta. Mahdolliset muutokset alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteissa vaikuttavat päätoimialan välittömään matkailutuloon ja -työllisyyteen. Työllisyyden kautta muutoksia voi ilmetä myös palkkatulossa ja palkkaverotulossa. Toimintatavassa määritetään ensin alatoimialojen välitön matkailutulo ja -työllisyys ja vasta tämän jälkeen tiedot aggregoidaan päätoimialatasolle. Tämä edellyttää sitä, että alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyydet sekä matkailuliikevaihtoprosentit ovat saatavissa. Viimeksi mainitut täytyy olla määritelty empiirisesti aikaisemmissa tutkimuksissa. Ensimmäisen toimintatavan aikajänne voisi olla 2–3 vuotta empiirisestä tutkimuksesta, minkä jälkeen olisi syytä toteuttaa seuranta toisen toimintatavan mukaisesti. Toisen toimintatavan jälkeen seurannassa olisi mahdollista jälleen soveltaa ensimmäistä toimintatapaa 2–3 vuotta ennen uutta empiiristä tutkimusta. Näin ollen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurantamallin aikajänne olisi kaikkiaan 5–7 vuotta.

Edellistä tukee se, että Sotkamon kohdalla toimialoittaisten matkailutuloprosenttien muutokset ovat olleet maltillisia 2000-luvulla. Vuonna 2000 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 14, vähittäiskaupan 23, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 96, liikenteen 49 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 74 (Juntheikki 2002). Vastaavasti vuonna 2013 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 17, vähittäiskaupan 26, majoitus-

ja ravitsemistoiminnan 88, liikenteen 14 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 89 (Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittain tarkasteltuna ainoastaan liikenteessä näyttää olevan suuri ero näiden kahden, lähes 15 vuoden välein toteutetuissa empiirisissä selvityksissä. Vertailussa on kuitenkin otettava huomioon se, että Tilastokeskuksen yritysrekisterissä on tapahtunut sekä sisällöllisiä että aineiston keräämistapaa koskevia muutoksia mainittujen kahden tutkimuksen aikavälillä. Aineistomuutosten lisäksi raporteissa on sovellettu erilaista matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmää.

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurannassa on mahdollista hyödyntää myös Tilastokeskuksen suhdannetietoja (ks. Kauppila 2016, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset vuositasoindeksiluvut antavat viitteitä välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden – ja edelleen palkkatulon ja palkkaverotulon – muutoksista. Indeksilukujen arvoilla voidaan ”korjata” matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia lähes reaaliaikaan, sillä suhdannetietojen viive on vain muutamia kuukausia.

Seurantamallin kohdalla on tiedostettava yritysten mahdolliset toimialaluokkamuutokset, sillä ne vaikuttavat toimialakohtaisiin ja edelleen yhteenlaskettuihin matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että yritysten toimiala voi vaihtua TOL (2008) luokituksessa. Lisäksi yrityksiä perustetaan ja lopetetaan, millä on luonnollisesti vaikutusta toimialakohtaisiin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Toisaalta voidaan olettaa, että tietyn toimialan yritysten liikevaihdon kertyminen noudattaa pitkälti samanlaista paikallisen kysyntä–matkailukysyntä-suhdetta kuitenkin yritysten maantieteellinen sijainti huomioon ottaen. Pienissä aluetalouksissa suurten yritysten liikevaihto- ja henkilöstömäärämuutokset vaikuttavat merkittävästi matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Erityisesti tämä koskee yrityksiä, jotka kuuluvat matkailulle tyypillisiin toimialoihin. Näistä ovat esimerkkejä majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut.

Seurantaan liittyy oleellisesti aika-käsite. Esitetyllä seurantamallilla tarkasteltiin valitun kohdealueen, Sotkamon, matkailun taloudellisten vaikutusten muutoksia vuositasolla. Kahden vuoden aikajänne on kuitenkin lyhyt, jotta voitaisiin tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksestä ja sen voimakkuudesta. Vuosittaisiin tilastoihin voi liittyä myös virhemahdollisuuksia, ja erityisesti pienissä aluetalouksissa niillä saattaa olla suuriakin vaikutuksia. Pitkittäistutkimukset ”paljastavat” ajan myötä mahdolliset vuositasoindeksitilastointivirheet. Näin ollen seurantamallin soveltamista on syytä jatkaa myös tulevaisuudessa matkailun taloudellisten vaikutusten muutosprosessien ymmärtämiseksi.

Kritiikistä ja sudenkuopista huolimatta olemassa olevan tilastotiedon laaja-alainen hyödyntäminen yhdistettynä empirian kautta määriteltyihin parametreihin mahdollistaa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksen systemaattisen, tiettyyn logiikkaan perustuvan

seurannan. Lisäksi on todettava, että seurantamalli on dynaaminen, koska viranomaiset päivittävät mallissa käytettäviä tilastoja vuosittain. Tämä mahdollistaa myös jatkossa alueellisen ja ajallisen systemaattisen vertailtavuuden säilymisen, mikä on matkailun suunnittelu- ja kehittämistyön kannalta ensiarvoisen tärkeää.

KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

Archer, B. H. (1976). The Anatomy of a Multiplier. *Regional Studies* 10: 1, 71–77.

Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

Idman, M. (2014). Suomen palkkaerot ovat pysyneet pieninä – palkkojen hajonta kuitenkin kasvaa. Viitattu 8.3.2016. http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-05-26_002.html?s=0

Juntheikki, R. (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* 1, 5–84.

Juntheikki, R. (2003). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2001. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 1. 50 s.

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 4. 55 s.

Kainuun Etu Oy (2011). Kainuun matkailustrategia 2011–2020. ”Kainuu – maailman suomalaisin maakunta”. Julkaisematon moniste. 31 s.

Kainuun liitto (2015). Kainuu-ohjelma. Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu. Maakuntasuunnitelma 2035. Maakuntaohjelma 2014–2017. *Kainuun liitto A*: 3. 88 s.

Kainuun liitto (2016). Suhdannekatsoaus-Kainuu. Julkaisematon tutkimusraportti. 25 s.

Karppinen, A. & S. Vähäsantanen (2011). Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009 ja 2010. *Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A*, Nro A38/2011. 64 s.

Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous – työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantoja* 2/1998, 115–163.

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 3/2001. 118 s.

Kauppila, P. (2009). Sotkamon kunnan matkailutalous vuonna 2007. *Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Aluekehitys, Working Papers* 68. 29 s.

Kauppila, P. (2011). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 8. 58 s.

- Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 45. 92 s.
- Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 46. 94 s.
- Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 47. 87 s.
- Kauppila, P. & J. Järviluoma (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s.
- Konttinen, J.-P. (2005). Matkailun satelliittitilinpito ja aluetaloudelliset vaikutukset. *Kauppaja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 4/2005*. 109 s.
- Konttinen, J.-P. (2006). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset – matkailun alueellinen tilinpito. *Kauppaja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 9/2006*. 62 s.
- Kuntaliitto (2016). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Viitattu 7.3.2016. <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/verotus/veroprosentit/Sivut/Kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet.aspx>
- Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.
- Nurmi, O. (2016). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014. *Visit Finland tutkimuksia* 4. 37 s.
- Näpänkangas, A. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* B: 88. 14 s.
- Rinne, P. (1999). Luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. *Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, tiedonantoja* 93. 108 s.
- Rinne, P. & O. Saastamoinen (2005). Local Economic Role of Nature-based Tourism in Kuhmo Municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 2, 89–101.
- Tahvanainen, N., Vatanen, E. & R. Komppula (2012). Matkailun paikallistaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmien yhdistäminen – Savonlinnan seutukunnan matkailu vuonna 2010. *Matkailututkimus* 8: 2, 40–64.
- Tilastokeskus (2016a). Yritysrekisterin toimialakohtainen kokonaisliikevaihto ja -henkilöstö (=henkilötyövuodet). Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu, huhtikuu 2016.

Tilastokeskus (2016b). Alueellinen yritystoimintatilasto. Viitattu 8.3.2016, 11.3.2016, 25.4.2016 ja 17.6.2016. <http://www.stat.fi/til/alyr/index.html>

Tilastokeskus (2016c). Työvoimatutkimus 2015, työllisyys ja työttömyys. Viitattu 17.6.2016. <http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2015/13/index.html>

Tilastokeskus (2016d). Palkkarakenne. Viitattu 8.4.2016. <http://www.stat.fi/til/pral/index.html>

Tilastokeskus (2016e). Toimipaikkalaskuri. Viitattu 25.4.2016. <https://www.stat.fi/tup/yritysrekisteri/toimipaikkalaskuri.html>

Tilastokeskus (2016f). Liitetaulukko 3. Elinkustannusindeksi 1951:10=100. Viitattu 8.3.2016. http://www.stat.fi/til/khi/2016/01/khi_2016_01_2016-02-19_tau_003_fi.html

TOL (2008). *Toimialaluokitus (TOL) 2008*. Käsikirjoja 4. 402 s. Tilastokeskus, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015a). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. Suositus 20.5.2013. Viitattu 13.2.2015. http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituks.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2011–2013. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 2/2015*.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016). Yritys- ja toimipaikkatilastot. Viitattu 8.3.2016. <http://www2.toimialaonline.fi/>

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Vuoristo, K.-V. & T. Arajärvi (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia* 168: 2, 153–177.

Muut lähteet

Kokkonen, V. (2016a). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Pekka Kauppila. 22.4.2016.

Kokkonen, V. (2016b). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Pekka Kauppila. 20.5.2016.

Leinonen, A. (2009). Henkilökohtainen sähköposti Ahti Leinonen/Pekka Kauppila. 3.2.2009.

Ponnikas, J. (2016). Henkilökohtainen sähköposti Jouni Ponnikas/Pekka Kauppila. 7.6.2016.

LIITE I (TOL 2008)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	45201	Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
	Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551
552		Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
553		Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunuualueet
55902		Maatilamatkailu, bed & breakfast
55903		Lomamökkien vuokraus
55909		Muualla luokittelematon majoitustoiminta
561		Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
5621		Pitopalvelu
563		Baarit ja kahvilat
Liikenne		491
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muulla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	Virkistys- ja muut palvelut	79
9001		Esittävät taiteet
9002		Esittäviä taiteita palveleva toiminta
9102		Museoiden toiminta
9103		Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
9104		Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
9311		Urheilulaitosten toiminta
932		Huvi- ja virkistystoiminta
9604		Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut